

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА СТОЯН АСЕНОВ
„ПРОСТРАНСТВЕНО-ВРЕМЕВИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ЕДНА
ГРАНИЧНА СИТУАЦИЯ. СЛУЧАЯТ ДОСТОЕВСКИ“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ в професионално направление 2.3. ФИЛОСОФИЯ
от проф. дфн Нина Димитрова

Представената за обсъждане дисертация (с общ обем 248 страници) се фокусира върху специфичен аспект от посрещането на смъртта, предлагайки феноменологичен анализ на граничната ситуация – внимателно описание и философски анализ на случващото се на границата между „вече не“ и „още не“ – между състоянието, в което човекът вече не е жив, тоталният му хоризонт е смъртта, която обаче все още не е настъпила. Заявената цел е разяснението на граничните изживявания със средствата на философията. Без да може да отиде отвъд опита, знанието, което трябва да увенчае това изследване, ще е резултат от внимателното и последователно оглеждане и вникване във всички детайли от изпълващия граничната ситуация материален и душевен свят. Феноменологичният анализ си поставя за задача да подведе описаното емпирично многообразие към някакви базови категории, които привеждат в единство този опит на човека между „отсамното“ и „отвъдното“.

Освен богата съвременна коментарна литература (в която приоритет е даден на дисциплинарния анализ на Фуко), в дисертацията широко е използвана мемоарна книжнина (както и други документи). Изборът е паднал върху *случая Достоевски* като емблематичен, доколкото в него е фиксиран опитът на човек, изслушал прочитането на собствената си смъртна присъда и пребивавал известно време напълно уверен в неотменимостта на тази присъда. Авторът е направил уговорката, че обект на изследователския интерес ще бъдат единствено тези части от художествените текстове на писателя, където са отразени пограничните преживявания, и че анализът няма да се докосва до творчеството на Достоевски в друг смисъл или план.

Първоначалното усилие в дисертацията е насочено към изследването на „базовия пространствено-времеви континуум“ – очертаващ параметрите на една предсмъртна ситуация изобщо, а впоследствие заявката е да се направи това и с конкретния казус с присъдата над руския писател. Тази логика на предлагания текст го разделя на две части.

Първата част ни въвежда в историческите събития около участниците в Петрашевския кръжок и в подробностите около инсценировката на екзекуцията. Внимателно анализирана е публичността на подготвяната екзекуция и следствията от този неин характер за подложените на нея – показното отнемане на правата, т.е. декласирането на осъдения, равносилно на изчезването му от тази публичност. Преди да бъде реално умъртвен, той е вече „никой“. Поругаването – целта на тази процедура, не е само душевно изтезание; то е заличаване и на тялото. Проникновеният анализ показва едно запуснато тяло, върнато обратно на природата, която изцяло го овладява и лишава от собствено човешкото, от неприродното в него. Присъдата обаче трябва да бъде произнесена над едно разпознато като престъпно тяло – над старото тяло, което е извършило престъплението. Тя няма защо да съди нов субект – ето защо запуснатото тяло трябва да бъде облечено в старите дрехи, които да символизират предишния статус на тялото. Тогава то вече става „тяло за присъдата“. Така обличането в предишните дрехи (като част от ритуала) засилва контраста между тялото „преди“ и тялото „след“.

С особено внимание и вещина е *философски описан* (според основателните претенции на автора) основният компонент на целия протяжен ритуал – присъдата, като смисловия център на случващото се. Тя става хоризонтът на подсъдимия, сдобивайки се с независимост и собствена власт, следователно се превръща в трансцендентално условие за битието на подсъдимия. Тя произвежда свят, съставен от специфични пространствени и времеви компоненти. За осъществяването си се нуждае от специален ритуал, за чието провеждане пък е нужно особено пространство – пространството на площада. Използвайки *случая Достоевски*, авторът на дисертационния труд ни е предоставил един великолепен анализ на еднородното пространство на площада (не само на Семьоновския) – на площада като топос на събитието, чийто логос е присъдата. В това образцово място за военното изпъква особената оптика – на площада и към площада. Страниците, изпълнени с размишления при съпоставянето на бойното поле с площадното пространство, са несъмнено един от теоретичните приноси на дисертацията.

Ярки и паметни са и страниците, посветени на екзистенциалното пространство като телеологично построено, „устремено“ към ешафода като свой смислов център. Връзките между „място“ и „вместеност-в-място“ са изследвани грижливо и проникновено, а придобитото от това изследване знание сочи как местеността-в-място има антипространствена насоченост; нейният телос е събирането ù в една точка, което

означава невъзможността на човешкото битие, доколкото неговата пространственост е неотнимаем предикат. Вместеността ни трябва да ни докара до „никъде“, до лишеност от място. Вместилището на това „никъде“ е гробът. Формулировката е изключително прецизна: „Гробът е такова място, което събира нашето отсъствие от всички други места, за да го съсредоточи в себе си“ (с. 115).

Впечатляващи са и страниците, посветени и на други „детайли“ от пограничния опит – *домът, другият, напътствието* и т.н., прицелени да разкрият мащаба на загубата. Показвайки тъгата като основния тон, в който е потопено случващото се, авторът лансира едно твърдение, с което не мога да се справя: „Тъгата показва ясно две неща: че Бог съществува и че Той е мъртъв“ (с. 101). Бих помолила Стоян Асенов за разяснение на тази представена като саморазбираща се връзка между човешката ни тъга и смъртта на боговете.

След кратки и точни обобщения-формули на изследването дотук (с. 118-120), то продължава с оглед на избрания конкретен казус. Предложени са тематично свързаните анализи на символиката на цвета – на черното и бялото, с оглед на семантиката им по отношение на преоблеченото тяло на подсъдимия (към размишленията на Кандински би могло да се добавят и примерно тези на Андрей Бели от „Свещените цветове“, 1911).

Втората част, в която са въведени и разказите на княз Мишкин, е написана по маниера на първата и предлага множество проникновени анализи на изживяванията на човек, сдобил се с потресното знание за неумолимо настъпващата негова смърт. Тъй като нямам възможност да опиша поотделно всички така интересни резултати от приложената философска херменевтика, ще се спра само на травмиращото разбиране за часа на смъртта от страна на обречения на нея – като *даден на съзнанието с абсолютна яснота*. Без съмнение тази сигурност в предстоящото е непоносима и всички приведени тук размишления на автора заслужават респект. Питам се обаче дали сдобиването с това *откраднато знание* е винаги така разрушително за личността. Имам предвид втората, „истинската“ – и единствена – смърт на Достоевски, чието настъпване (по спомените на Ана Григориевна) той предусеща и *вече знае* – ако не часа, то със сигурност деня – на своето умирање. Ако при изглеждащата сигурна и неотвратима „първа“ смърт, оказала се обаче мнима, знаенето на часа е тотализирало опита, то дали е валидно това разрушаващо действие на знаенето в коренно различната ситуация при действителното умирање на писателя (от естествена смърт, а не чрез ритуално убийство). Дали не е уязвима категоричността за редуцията на значенията на

религиозното при прехода от битие към небитие, ако имаме предвид предсмъртните часове на Достоевски (от неговата „втора“ смърт)?

Заключението (или *Вместо заключение*-то) на дисертационния труд е изцяло съзвучно с всичко казано от автора дотогава – то е представено като „криза“ и отлага решенията. Този текст накрая още веднъж подчертава отличните ми впечатления от представения за обсъждане труд.

В порядъка на критика ще отбележа необходимостта от коригирането на някои правописни грешки, най-дразнеща от които е изпускането на едно или няколко „н“ в „трансцендентен“, „трансцендентален“ и т.н.

Авторефератът е изготвен много добре и синтетично отразява дисертационния труд. Формулираните накрая приноси моменти съдържат основателни претенции.

В заключение – ще предложа на уважаемото научно жури да присъди на гл. ас. Стоян Иванов Асенов исканата научна степен „доктор“, защото неговият труд е оригинално, компетентно и проникновено изследване, притежаващо всички необходими качества на една убедително защитима дисертация.